

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews
พุทธศาสนาจะวิกฤต ต้องคิดให้ไกล รู้ให้ทัน*
Buddhism in Crisis: Think Ahead, Stay Informed

ผู้เขียน: พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

Author: Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto)

พระประภัสสร์ ธมฺมวโร (ประภัสสร์ แสงเทียมจันทร์) และพระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต (มิตร วันยาว)

Phra Prakrit Dhammawangso (Prakrit Seangthiamchan)

and Phrakru Pariyattiphatthanabundit (Mit Wanyao)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: shop.prakit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจารณ์หนังสือพุทธศาสนาจะวิกฤต ต้องคิดให้ไกล รู้ให้ทัน เป็นการบรรยายธรรมของท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) มีวัตถุประสงค์ในการวิจารณ์เพื่อนำเสนอจุดเด่นและข้อบกพร่องของสารธรรมที่ได้เรียบเรียงขึ้น ซึ่งท่าน ป.อ.ปยุตฺโต มุ่งหวังให้ผู้อ่านได้เข้าใจปัญหาต่างๆ ที่เป็นวิกฤตต่อพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง (1) เหตุผลที่แท้จริงในการตั้งกระทรวงพระพุทธศาสนา (2) ความสำคัญของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (3) จดหมายตอบ นพ.บรรจบ ชุณสวัสดิกุล เรื่อง “จิตวิญญาณ” และ (3) ภาพสะท้อนของการศึกษาไทยจากหนังสือพระมโน โดยเป็นการพูดถึงต้นเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา อันเนื่องมาจากเสรีภาพตามหลักพุทธศาสนา ที่มีอิสระไม่บังคับทุกคนจึงมีสิทธิ์จะถือปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ ไม่รังเกียจ ไม่ระแวงระวัง ไม่ป้องกันตัวเอง แต่คอยให้โอกาสคนอื่น จนกลายเป็นจุดอ่อนร้ายแรง ที่ทำให้ศาสนาพุทธมีภัย จนอาจทำให้พระพุทธศาสนาเกิดวิกฤต ซึ่งผู้วิจารณ์พบว่าโครงสร้างเนื้อหาเป็นไปอย่างมีระบบ แบ่งเป็นบทชัดเจน แต่ย่อหน้าไม่สะดวกต่อการอ่าน เพราะไม่มีหมายเลขข้อกำกับไว้ข้างหน้าอย่างชัดเจน สำหรับในส่วนเนื้อหา มีคุณค่า

*ได้รับบทความ: 23 พฤษภาคม 2567; แก้ไขบทความ: 30 กันยายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 21 ตุลาคม 2567

Received: May 23, 2024; Revised: September 30, 2024; Accepted: October 21, 2024

ต่อพระพุทธศาสนา มาก เป็นสิ่งที่ชาวพุทธจำเป็นต้องคิดให้ไกล และรู้ให้ทัน และถึงแม้เป็นหนังสือธรรมะ แต่ไม่ค่อยมีคำบาลี แต่ก็มีอธิบายความให้ผู้อ่านเข้าใจได้ มีการยกตัวอย่างประกอบ และใช้ภาษาที่ชวนให้ผู้อ่านคิดพิจารณาตามตลอดการดำเนินเรื่อง ถึงแม้ว่าสาระธรรมอาจจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายและการปกครองที่ค่อนข้างยากสำหรับผู้เริ่มศึกษาธรรม แต่ก็มีเนื้อหาที่มุ่งขจัดนานาปัญหา ที่จะเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับประเทศไทยไปตราบนานเท่านาน

คำสำคัญ: พุทธศาสนา; วิกฤต; คิดให้ไกล; รู้ให้ทัน

Abstract

The book review of "Buddhism in Crisis: Think Ahead, Stay Informed" is a discourse on Dhamma by Venerable Phra Payutto, with the objective of critiquing and presenting the strengths and weaknesses of the Dhamma teachings compiled. Venerable Phra Payutto aims to help readers understand various issues that pose crises to Buddhism, such as (1) the true reasons behind the establishment of the Ministry of Buddhism, (2) the importance of the Sangha Act, (3) the response letter to Dr. Bhichai Chulsuksant on the topic of "Consciousness," and (4) reflections on the study of Thailand from the book "Phra Mano." These problems arise from the freedom accorded by Buddhism, where everyone has the right to practice or not to practice, believe or not believe, without coercion, caution, or self-defense but allowing others the opportunity. This vulnerability can become a serious weakness that endangers Buddhism, potentially leading to crises. The critic finds the content to be structured and systematically divided into clear sections, although the lack of clear numbering makes it less convenient to read. The content itself holds great value for Buddhism, necessitating deep consideration and timely awareness. While it is a book of Dhamma, it contains minimal Pali language but provides explanations in a comprehensible manner. It includes relevant examples and employs language that encourages critical thinking throughout the narrative. Although the Dhamma content may involve complex legal and governance issues challenging for beginners, it addresses various problems that directly impact Buddhism, ensuring the religion remains closely aligned with Thailand in the long run.

Keywords: Buddhism; Crisis, Think Ahead; Stay Informed

1. บทนำ

หนังสือ พุทธศาสนาวิกฤติ ต้องคิดให้ไกล รู้ให้ทัน เป็นหนังสือที่รวบรวมผลงานของท่านพระธรรมปิฎก หรือ ป.อ.ปยุตโต ที่ได้ตีพิมพ์ครั้งในอดีต ซึ่งเป็นหนังสือธรรมะที่ได้รับการเรียบเรียงโดย “มูลนิธิพุทธธรรม” นำโดยนายยุงยุทธ ธนะปุระ เพื่อเป็นการเผยแพร่พระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวงกว้าง โดยท่านได้ถ่ายทอดด้วยแง่คิดที่หลากหลาย อันจะทำให้ผู้อ่านเข้าถึงเจตนารมณ์พร้อมทั้งคิดวิเคราะห์ตามสาระนั้นอย่างมีรู้ปื่อ หนังสือเล่มนี้มี เลข ISBN: 974-90808-3-1 พิมพ์บนกระดาษขนาด A5 มีความหนา 113 หน้า ตีพิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2545 โดยสำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม และจัดจำหน่ายโดย บริษัท เคล็ดไทย จำกัด ในราคา 65 บาท

2. โครงสร้างหนังสือ

โครงเรื่องการนำเสนอ แบ่งออกเป็น 4 บท ได้แก่บทที่ 1 ตั้งกระทรวงพระพุทธศาสนา เหตุผลที่แท้อยู่ที่ไหน โดยจะมีการอธิบายความสำคัญที่ต้องยกเอาประเด็นนั้นๆ มาวิเคราะห์ วิจัย วิจารณ์ พร้อมทั้งใช้วลีที่เป็นเหตุและผลเตือนใจ มีความหมายที่ลึกซึ้ง สอดคล้องกับพระธรรมวินัย, บทที่ 2 พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เรื่องเก่าที่เลียดกันใหม่ ข้อคิดเดิมของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ซึ่งจะมีการตีความหมายอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผล และค่อนข้างละเอียดว่า วิกฤติในเรื่องนั้นๆ คืออะไร และรู้ให้เท่าทันผลที่จะตามมา จากนั้นจะลำดับประเด็นปัญหาย่อยๆ โดยมีการใช้ตัวหนังสือตัวหนาเป็นเครื่องหมายแสดงการขึ้นต้นแต่ละประเด็นย่อย และในแต่ละประเด็นปัญหาย่อยก็พรรณนาไปอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน, บทที่ 3 จดหมายตอบ นพ.บรรจบ ชุณสวัสดิกุล เรื่อง “จิตวิญญาณ” มีการยกตัวอย่างอย่างสม่าเสมอ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อความ รวมทั้งใช้ตัวอักษรสีเข้มและตัวอักษรขนาดใหญ่แทนการเน้นข้อความที่เป็นใจความสำคัญของประโยค หรือต้องการส่งสารให้ผู้อ่านเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันได้ง่ายขึ้น และบทที่ 4 ดูหนังสือพระมโนสัทธอนภาพโซของการศึกษาไทย การพรรณนาจะเป็นแบบองค์รวม มุ่งอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจไปที่ประเด็นหลัก “ชื่อเรื่องบท” และอธิบายความสำคัญของประเด็นนั้นๆ ว่าจะก่อให้เกิดวิกฤติได้อย่างไร พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อป้องกันวิกฤติต่อพุทธศาสนาด้วย

ผู้วิจารณ์เห็นว่า การเขียนโครงร่างเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เป็นวิธีการเขียนที่ดี เพราะทำให้ผู้อ่านเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันกับผู้เขียนได้ไม่ยาก โดยไม่ต้องนำใจความสำคัญในแต่ละประเด็นมาเชื่อมโยงและตกลึกใจความสำคัญซ้ำ เพราะอาจจะทำให้ผู้อ่านสับสน เพื่อให้เข้าใจในเจตนาที่ผู้เขียนต้องการสื่อถึงผู้อ่าน ทั้งนี้ มีเพียงบทที่ 1 ที่มีเนื้อหาประเด็นปัญหาแยกย่อย ซึ่งแม้จะประกอบไปด้วยประเด็นย่อยหลายประเด็นอยู่ภายในบท แต่เนื้อหานั้นมุ่งอธิบายให้เข้าใจไปในทิศทางเดียวกันชัดเจนและสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่า นอกจากประเด็นย่อยต่างๆ จะไม่ทำให้เกิดความสับสนแล้วยังทำให้เข้าใจในประเด็นได้ดียิ่งขึ้น เพราะในเนื้อหานั้นอธิบายไว้ได้อย่างละเอียด ยกตัวอย่างให้เห็นภาพ

ได้อย่างชัดเจน นับว่าเป็นวิธีจูงใจอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ตั้งต้นสนใจศึกษา ไม่รู้สึกว่ามีอุปสรรค หรือปัญหาในการทำความเข้าใจ และมีกำลังใจต่อไปที่จะอ่านบทอื่นให้ก้าวหน้าได้เร็ว

3. วิจารณ์หนังสือ

บทที่ 1 ตั้งกระทรวงพระพุทธศาสนา เหตุผลที่แท้อยู่ที่ไหน เป็นการพรรณนาที่มุ่งหมายอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ที่มักมีแต่เรื่องร้ายๆ เป็นเหตุการณ์ในทางทำลายหรือเสื่อมโทรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางสังคมทั่วไป หรือจำเพาะเกี่ยวกับด้านพุทธศาสนา โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ปัญหาเด็กนักเรียนยกพวกตีกัน เพราะคิดสั้นขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม (2) ปัญหาผู้ใหญ่มัวยึดถือพรรคพวกจนชาติศาสน์จะสลาย (3) มองให้กว้าง จะคิดให้ไกล และ (4) ทุกฝ่ายต้องมุ่งจุดหมายสูงสุด พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งปวง ซึ่งบทที่ 1 เรื่องตั้งกระทรวงพระพุทธศาสนา เหตุผลที่แท้อยู่ที่ไหน เป็นการกล่าวถึงต้นเหตุของปัญหาเหตุการณ์ต่างๆ ที่มักมีแต่เรื่องร้ายๆ เป็นเหตุการณ์ในทางทำลายหรือเสื่อมโทรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางสังคมทั่วไป หรือจำเพาะเกี่ยวกับด้านพุทธศาสนา ซึ่งระบุว่า มี 4 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่ 1 คือ การขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ผู้วิจารณ์เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า คนไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมจะเป็นตัวขัดขวางการพัฒนาสร้างสรรค์สังคมประเทศชาติให้ตั้งงามเจริญก้าวหน้า ดังนั้นถ้าจะแก้ปัญหานี้ นักศึกษาต้องจึงต้องเข้าใจถึงความหมายของหน้าที่ของนักศึกษา และปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเล่าเรียน

ประเด็นที่ 2 ปัญหาผู้ใหญ่มัวยึดถือพรรคพวกจนชาติศาสน์จะสลาย เป็นการกล่าวถึง ผู้บริหารประเทศชาติว่า ไม่ได้ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคม และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน แต่ทำงานเพราะคิดว่าตนเองเป็นคนที่มีตำแหน่งของรัฐและกลุ่มคนที่สนับสนุนตนเอง ไม่ได้มองมองไปถึงประโยชน์สุขของประชาชน ผู้วิจารณ์เห็นด้วยว่าต้องรีบเอาใจใส่แก้ไข ผู้บริหารต้องใจกว้าง ยอมรับความจริงจัดทำนโยบายให้ตรงตามเรื่องตามสภาพปัญหา ไม่ใช่จะทำดี หรือจะทำเลวทำชั่ว ฉันทันทีได้ทั้งนั้น การนำเสนอยกตัวอย่าง “อุปมาเหมือนเลี้ยงลูกแมวห้าตัว ถ้ามีสร้างกรงให้คงแปลก แต่เลี้ยงลูกไกร้อยตัวไม่สร้างเล้าให้กลายเป็นวิปริต” เป็นเรื่องที่เขาได้ยาก จัดว่าเป็นเนื้อหาที่มีคุณค่าแก่เรื่องนี้มาก เพราะทำให้เข้าใจว่าการจะออกนโยบายอะไรก็ตาม เราต้องจัดต้องทำไปตามความเหมาะสมกับกิจการที่มันควรจะเป็น เพื่อไม่ให้สังคมนี้พินาศย่อยยับ สำหรับประเด็นที่ 3 มองให้กว้าง จะคิดให้ไกล ในส่วนนี้ได้ หมายถึง การศึกษาพระพุทธศาสนาว่า จะต้องศึกษาให้ดี จึงจะเป็นการไม่ประมาท และจะไม่ทำให้เกิดความพินาศ มองให้กว้าง หมายถึง มองประชาธิปไตย หรือเสรีภาพ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555, หน้า 1-64) ซึ่งทั้งสามประเด็นข้างต้นจะเห็นได้ว่าล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกันเรื่องสิทธิเสรีภาพ ที่ต่างคนต่างคิดว่าตนมีสิทธิที่จะทำอะไรยังก็ได้ โดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของคนอื่นด้วย ฉะนั้นสำหรับสังคมไทยสิทธิเสรีภาพจึงเป็นทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนในขณะเดียวกัน สอดคล้องกับคำกล่าวของ ปรีชา ช่างขวัญยืน ที่ว่า “ศาสนาเป็นเรื่องของเสรีภาพ ควรปล่อยอิสระไม่บังคับเลย จะกลายเป็นการทำลายศาสนา เพราะจะเป็นการปล่อยให้

เกิดเสรีภาพในการหลอกลวง เสรีภาพในการทำลายพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ไม่ควรรักษาเสรีภาพทางศาสนาเท่ากับรักษาศาสนา” (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2542, หน้า 253)

ผู้วิจารณ์เห็นว่า เป็นเรื่องที่น่ากังวลหากเรื่องที่กล่าวมาในข้างต้นไม่ได้รับการเอาใจใส่ เพราะชาวพุทธมักบ่นกันมาก พูดทำนองตำหนิชาวพุทธและขึ้นชมนศาสนาอื่นในเรื่องเสรีภาพ โดยไม่เห็นการได้มาของเสรีภาพแบบฝรั่งหรือศาสนาอื่น เพราะเสรีภาพแบบฝรั่งนั้น ได้มาเพราะการบีบคั้นกัน ผ่านประสบการณ์ที่ขมขื่น จากการห้ามนิพิตาทางศาสนา มีลักษณะเสรีภาพในเชิงลบ ส่วนเสรีภาพแบบสยามเป็นเสรีภาพตามหลักพุทธศาสนา มีลักษณะเสรีภาพเชิงบวก ใช้วิธีให้เสรีภาพที่มีอิสระไม่บังคับ เพราะฉะนั้นคนจึงมีสิทธิ์จะถือปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ จะเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่จะต้องศึกษาให้ดี และวิจารณ์เห็นด้วยอย่างยิ่งอีกว่า เสรีภาพทางศาสนาแบบสยาม ที่ไม่รังเกียจ ไม่ระแวงระวัง ไม่ป้องกันตัวเอง แต่คอยให้โอกาสคนอื่น เป็นจุดอ่อนร้ายแรง ที่ทำให้ศาสนาพุทธมีทั้งภัยภายในแห่งความประมาท และภัยภายนอกจากการรุกรานทำลายจากศาสนาอื่น ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดวิกฤติ

บทที่ 2 พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เรื่องเก่าที่เถียงกันใหม่ ข้อคิดเดิมของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) มีประเด็นหลักที่กล่าวถึงการแก้ปัญหาวิกฤติพุทธศาสนา โดยอาศัย พ.ร.บ.คณะสงฆ์ โดยที่ พ.ร.บ. สงฆ์ จะต้องเป็นฐานรองรับธรรมวินัย และเป็นหลักประกันให้พระเถรเจริญในไตรสิกขา ผู้วิจารณ์เห็นด้วยที่ว่า “พระธรรมวินัยเป็นเนื้อเป็นตัวของพระพุทธศาสนา ตัวแท้ของพระพุทธศาสนาอยู่ที่พระธรรมวินัย” เพราะถ้าจะรักษาพระพุทธศาสนาก็ต้องรักษาพระธรรมวินัย และยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นหลักเป็นเกณฑ์สำคัญสูงสุด และเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ถ้าจะปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์กันใหม่ให้มีประสิทธิภาพ ต้องไม่ลืมสิ่งสำคัญ คือ ชุมชน เพราะว่า วัดในพระพุทธศาสนานั้นสร้างขึ้นโดยชุมชน และเป็นของชุมชน จึงต้องมีอยู่เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนด้วย ทั้งนี้ การจะอ่านเรื่องนี้ให้เข้าใจได้ ผู้อ่านต้องมีความรู้พื้นฐานทางกฎหมายมากพอสมควร หรือมีประสบการณ์ในการอ่านหรือการเรียนรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ มาก่อน ยากพอสมควรแก่ผู้ศึกษาเมื่อใหม่ ยกตัวอย่างเช่น “พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เรื่องเก่าที่เถียงกันใหม่” ผู้อ่านที่ไม่เคยรู้มาก่อน ว่า พ.ร.บ.คณะสงฆ์ คืออะไร ก็ย่อมเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจ อาจกล่าวได้ว่าผู้อ่านต้องเข้าใจในบริบทของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เสียก่อน จึงจะเข้าใจลึกซึ้งข้างต้น ว่าอะไรเก่าอะไรใหม่ ตลอดจนเข้าใจว่าปัญหาที่ก่อให้เกิดวิกฤติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555, หน้า 67-73) และผู้วิจารณ์ค่อนข้างเห็นแย้งกับประเด็นที่ว่า พ.ร.บ.คณะสงฆ์ จะช่วยให้พระพุทธศาสนาฟื้นภัย ในหน้า 68-72 ที่ว่า “พ.ร.บ.สงฆ์จะต้องเป็นฐานรองรับธรรมวินัย จะรักษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยไว้ได้ก็ต้องรักษาพระธรรมวินัย” ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าจะรักษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยไว้ได้ ไม่ใช่เพียงแค่ต้องรักษาพระธรรมวินัยอย่างเดียว จะต้องแก้ไขปัญหการปกครองประเทศด้วย เพราะปัญหาการเมืองในประเทศไทยมีอิทธิพลมากต่อทุกภาคส่วน รวมทั้งพุทธศาสนาด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555, หน้า 74-81) ซึ่งได้มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สมบูรณ์ สีดาคณ ที่กล่าวไว้ในหนังสือ วิกฤต พุทธศาสนา ว่า เป็นไปไม่ได้ที่

พระพุทธศาสนาจะวิกฤติในสยาม เพราะปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นในประเทศมันเป็นปัญหาการเมือง เป็นปัญหาการปกครอง เพราะในประเทศไทย รัฐธรรมนูญที่มี ขัดกับหลักการปกครองทุกมาตราเลย

ผู้วิจารณ์เห็นว่า ในบทนี้การตีความหมายวิกฤติพุทธศาสนาโดยที่ พ.ร.บ. สงฆ์ อธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผลค่อนข้างละเอียดว่า วิกฤติคืออะไรและรู้ให้ทันหมายถึงรู้อะไร จากนั้นจะลำดับประเด็นปัญหาย่อยที่อยู่ภายในบทเป็นข้อๆ โดยมีการใช้ตัวหนังสือตัวหนาเป็นเครื่องหมายแสดงการขึ้นต้นแต่ละประเด็นย่อย และในแต่ละประเด็นปัญหาย่อยก็จะเรียบเรียงเป็นร้อยแก้วที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ตลอดจนมีการอธิบายขยายความประกอบกับยกตัวอย่างอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อความ รวมทั้งใช้ตัวอักษรสีเข้มและตัวอักษรขนาดใหญ่แทนการเน้นข้อความที่เป็นใจความสำคัญของประโยค

บทที่ 3 จดหมายตอบ นพ.บรรจบ ชุณสวัสดิกุล เรื่อง “จิตวิญญาณ” ได้กล่าวถึงความหมายและคุณค่าของจิตวิญญาณ ว่า “จิตวิญญาณ” คือคำที่ประกอบขึ้นใหม่ ของสองคำ คือ “จิต” และ “วิญญาณ” เป็นคำศัพท์ที่นำมาจากพระพุทธศาสนา ที่สื่อความหมายเป็นเรื่องของความรู้สึก ผู้วิจารณ์เห็นด้วยที่ว่า การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา แยกส่วนออกเป็น 3 ด้าน คือ (1) การติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (2) ความตั้งใจ แรงจูงใจ ความรู้สึก คุณสมบัติ และอาการความเป็นไปต่างๆ ภายในจิตใจ โดยที่ด้านจิตใจนี้ เป็นด้านที่ต้องใช้สมาธิ อนุโลมได้เป็น 3 ด้านย่อย ได้แก่ คุณสมบัติ สมรรถภาพ และสภาพจิต และ (3) ความรู้ ความเข้าใจ การหยั่งรู้ การรู้เข้าใจสิ่งนั้นๆ ตามที่มันเป็น พัฒนาการของคน จะแยกวัดผลตามการพัฒนาที่เรียกว่า ภาวนา 4 ซึ่งประกอบไปด้วย พัฒนาการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้านวัตถุ พัฒนาการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม พัฒนาศภาพจิต แรงจูงใจ คุณธรรม คุณสมบัติต่างๆ ของจิตใจ และพัฒนาความรู้ความคิดความเข้าใจ เริ่มตั้งแต่การรับรู้ ดู ฟัง เป็นต้น ผู้ที่พัฒนาเต็มที่ทั้ง 4 ด้าน ก็จะเป็นภาววิัตตต์ เรียกว่าเป็น พระอรหันต์ ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาจิตใจเป็นฐานรองรับ แล้วจิตใจจะพัฒนาสมบูรณ์จนมีความสุขพ้นทุกพันปัญหาได้จริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555, หน้า 82-97) ซึ่งมีความสอดคล้องตามที่ท่านหลวงพ่อกุศลทาส ที่ได้บรรยายว่า ต่อเมื่อการพัฒนาปัญญาจนเกิดความเห็นใจแจ้งความจริง ปัญญาเป็นตัวปรับแก้และปลดปล่อยชีวิตให้เป็นอิสระ ทำให้จิตลงตัวมีดุลยภาพ โดยสมบูรณ์เป็นจิตไร้พรมแดน สุขภาพดี คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม อย่างสมดุล ทั้งมิติทางจิต วิญญาณ (มโนธรรม) ทางสังคม ทางกาย และทางจิต (พุทธทาสภิกขุ, 2541, หน้า 56)

ผู้วิจารณ์เห็นว่า เนื้อหาจดหมายตอบ นพ.บรรจบ ชุณสวัสดิกุล เรื่อง “จิตวิญญาณ” เป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านที่มีความสนใจในการเจริญวิปัสสนามาก การพัฒนาจิตใจให้สมบูรณ์ จะทำให้มีความสุขพ้นทุกพันปัญหาได้จริง เพราะการพัฒนาปัญญาจนเกิดความเห็นใจแจ้งความจริงแล้ว ปัญญาจะเป็นตัวสมดุล ทั้งทางจิตวิญญาณ ทางสังคม ทางกาย และทางจิต โดยผู้ที่พัฒนาเต็มที่ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนาการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้านวัตถุ พัฒนาการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม พัฒนาศภาพจิต และพัฒนาด้านความรู้ความคิดความเข้าใจ จะสามารถปลดปล่อยจิตให้เป็น

อิสระ จนเกิดปัญญาได้

บทที่ 4 คู่มือหนังสือพระมโน สะท้อนภาพโซของการศึกษาไทย ในบทนี้ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับคำว่า “ภาพโซของการศึกษาไทย” ที่หมายถึง วงการการศึกษาไทยนั้นเป็นกำลังผลิตคนของสังคม ที่เดินกันไปอย่างไม่มีจุดหมาย และไม่รู้ทาง เช่น การที่มัวต้นค่านิยมปริญญาของเขา หรือต้นเต้นอยู่แค่ตรา ไม่เข้าถึงเนื้อหาข้างใน ขาดความเพียรที่จะลงลึกซึ่งถึงแก่นความรู้และความจริง ไม่ใฝ่รู้ ไม่ชอบสืบค้น มัวสนองความต้องการตามภาพที่ผิวเผิน การศึกษาของพระสงฆ์ก็เช่นกัน ที่บทบาทของพระกับการศึกษาก็กำลังมีค่านิยมปริญญามากขึ้น ที่นับวันการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งนั้นลดน้อยลง เพราะดูจากสภาพบทบาทของพระสงฆ์กับระบบการศึกษา พระจะวิ่งตามหลังโยมด้วยซ้ำไป เพราะวิถีชีวิตของคนที่จะมาบวชส่วนใหญ่ก็มาจากมูลเหตุ อาจจะยากจน อาจจะไม่มีทางไป ซึ่งเมื่อบวชเข้ามาแล้วได้รับโอกาสทางการศึกษา ได้รับวุฒิแล้วก็มักจะสึกออกไปไล่ตามกระแสของโลก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2555, หน้า 98-112) ซึ่งมีความสอดคล้องกับชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่กล่าวว่า บทบาทของพระกับการศึกษาในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา พระก็อยากจะเรียนเหมือนกับฆราวาสโดยทั่วไป แล้วก็จะสึกออกมาเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ที่มีในโลกที่กว้างขวางขึ้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2542, หน้า 196-199)

ในบทนี้ผู้วิจารณ์เห็นว่า ในคำว่า “ภาพโซของการศึกษาไทย” เนื้อหาสาระไม่ได้มีเจตนานำเรื่องนี้มาพูดที่จะตำหนิอาจารย์หรือบุคคลในวงการ แต่เป็นบทเรียนให้อาจารย์หรือบุคคลในวงการการศึกษาไทย เอาไว้ทบทวนเพื่อใช้เป็นข้อคิดในแง่ที่ประโยชน์แก่ประเทศชาติมากกว่า เพราะอาจารย์หรือบุคคลในวงการการศึกษานั้นเป็นผลผลิตของสังคม ที่เดินกันไปอย่างไม่มีจุดหมาย และไม่รู้ทาง จึงต้องเตือนสังคมไทยรวมทั้งรัฐบาล

4. สรุป

หนังสือเล่มนี้ โครงเรื่องการนำเสนอ แต่ละบทก็จะมีการอธิบายความสำคัญที่ต้องยกเอาประเด็นนั้นๆ มาวิเคราะห์ วิจัย วิจารณ์ พร้อมทั้งใช้วลีที่เป็นเหตุและผลเตือนใจ เช่น “พ.ร.บ.คณะสงฆ์ จะไม่มีความหมาย ถ้าไม่เป็นฐานรองรับพระธรรมวินัย” แต่ละบทแต่ละเรื่อง การตีความหมายอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผลค่อนข้างละเอียดว่า วิภัติคืออะไรและรู้ให้ทันหมายถึงรู้อะไร จากนั้นจะลำดับประเด็นปัญหาย่อยที่อยู่ภายในบทเป็นข้อๆ โดยมีการใช้ตัวหนังสือตัวหนาเป็นเครื่องหมายแสดงการขึ้นต้นแต่ละประเด็นย่อย และในแต่ละประเด็นปัญหาย่อยก็จะเรียบเรียงเป็นร้อยแก้วที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ตลอดจนมีการอธิบายขยายความประกอบกับยกตัวอย่างอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อความ รวมทั้งใช้ตัวอักษรสีเข้มและตัวอักษรขนาดใหญ่แทนการเน้นข้อความที่เป็นใจความสำคัญของประโยค หรือต้องการส่งสารให้ผู้อ่านเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ในแต่ละบท เริ่มตั้งแต่บทที่ 2 จะไม่มีเนื้อหาประเด็นปัญหาแยกย่อย โดยเนื้อหาของบทที่ 2-4 การพรรณนาจะเป็นแบบองค์รวม มุ่งอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจไปที่

ประเด็นหลัก “ชื่อเรื่องบท” ผู้วิจารณ์เห็นว่า เป็นวิธีการเขียนที่ดี เพราะทำให้ผู้อ่านเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันกับผู้เขียนได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องนำใจความสำคัญในแต่ละประเด็นมาเชื่อมโยงและตกผลึกใจความสำคัญซ้ำ เพื่อให้เข้าใจในเจตนาที่ผู้เขียนต้องการสื่อถึงผู้อ่าน ทั้งนี้ มีเพียงบทที่ 1 ที่มีเนื้อหาประเด็นปัญหาแยกย่อย ซึ่งแม้จะประกอบไปด้วยประเด็นย่อยหลายประเด็นอยู่ภายในบท แต่เนื้อหานั้นมุ่งอธิบายให้เข้าใจไปในทิศทางเดียวกันชัดเจน ผู้วิจารณ์เห็นว่า นอกจากประเด็นย่อยต่างๆจะไม่ทำให้เกิดความสับสนแล้ว ยังทำให้เข้าใจในประเด็นได้ดียิ่งขึ้น เพราะในเนื้อหานั้นอธิบายไว้ได้อย่างละเอียด ยกตัวอย่างให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน นับว่าเป็นวิธีจูงใจอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ตั้งต้นสนใจศึกษา ไม่รู้สึกว่ามี อุปสรรคหรือปัญหาในการทำ ความเข้าใจ และมีกำลังใจต่อไปที่จะอ่านบทอื่นให้ก้าวหน้าได้เร็ว

จุดเด่น: ชื่อหนังสือเป็นวลีที่สะเทือนใจแก่ผู้พบเห็น เป็นที่สะดุดตา และชวนให้สงสัย และโครงเรื่องการนำเสนอทั้ง 4 บทมีความละเอียดละออ ซึ่งแม้จะประกอบไปด้วยเนื้อหาถึง 113 หน้า แต่ก็ยังสามารถทำให้เข้าใจในประเด็นหลักที่ผู้เขียนต้องการสื่อได้เป็นดี เพราะในเนื้อหานั้นอธิบายไว้ได้อย่างละเอียด ยกตัวอย่างให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน นับว่าเป็นวิธีจูงใจอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ตั้งต้นสนใจศึกษา ไม่รู้สึกว่ามีอุปสรรค หรือปัญหาในการทำ ความเข้าใจ และมีกำลังใจต่อไปที่จะอ่านบทอื่นให้ก้าวหน้าได้เร็ว และนอกจากนี้ เนื้อหาสาระภายใน ยังมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ไม่ใช่เฉพาะพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่หมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน สังคม และประเทศชาติด้วย และยังชี้ให้เห็นถึงประเด็นปัญหาที่ว่า ชาวพุทธไทยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ผู้บริหารประเทศชาติก็ไม่ได้ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคม และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน แต่ทำงานเพราะคิดว่าตนเองเป็นคนที่มีตำแหน่งของรัฐ และที่สำคัญคือชาวพุทธเองบ่นกันมาก พูดทำนองตำหนิชาวพุทธด้วยกันเองและชื่นชมศาสนาอื่นในเรื่องเสรีภาพแบบฝรั่งหรือศาสนาอื่น และยังสะท้อนให้เห็นถึงการแก้ปัญหาวิกฤติพุทธศาสนา ด้วย พ.ร.บ. คณะสงฆ์ โดยจะต้องเป็นฐานรองรับธรรมวินัย และเป็นหลักประกันให้พระเถระเจริญในไตรสิกขา เพราะพระธรรมวินัยเป็นเนื้อเป็นตัวของพระพุทธศาสนา ตัวแท้ของพระพุทธศาสนาอยู่ที่พระธรรมวินัย นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่เป็นจุดเด่นสำหรับผู้อ่านที่เป็นเป็นนักปฏิบัติวิปัสสนาด้วย ซึ่งเป็นสาระที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจให้สมบูรณ์ที่จะทำให้มีความสุขพ้นทุกข์พ้นปัญหาได้จริง ซึ่งได้มีความสอดคล้องกับคำสอนของท่านหลวงพ่อกุศลด้วยว่า ต่อเมื่อการพัฒนาปัญญาจนเกิดความเห็นใจแจ้งความจริง ปัญญาเป็นตัวปรับแก้และปลดปล่อยชีวิตให้เป็นอิสระ ทำให้จิตลงตัวมีดุลยภาพโดยสมบูรณ์เป็นจิตไร้พรมแดน สุขภาพดี คือ สุขภาพะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม อย่างสมดุล ทั้งมิติทางจิต วิญญาณ (มโนธรรม) ทางสังคม ทางกาย และทางจิต ทั้งนี้ จุดเด่นในหนังสือเล่มนี้นับว่ามีคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา เพราะเนื้อหาสาระเต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ ที่กำลังจะกระทบต่อความมั่นคงของพุทธศาสนา แนวทางสำหรับแก้ไข เพื่อพัฒนาศรัทธาให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยต่อไป

สิ่งอยากนำเสนอ: สิ่งที่คุณวิจารณ์อยากนำเสนอเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้ก็คือ เนื้อบางบท ผู้อ่านต้องมีความรู้พื้นฐานหรือมีประสบการณ์ในการอ่านทางกฎหมายเกี่ยวกับ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ มาพอสมควร เพราะมีความเฉพาะของเนื้อหาที่อยากพอสมควรแก่ผู้ศึกษาเมื่อใหม่ เช่น เรื่อง “พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เรื่องเก่าที่เถียงกันใหม่” ผู้อ่านที่ไม่เคยรู้มาก่อน ว่า พ.ร.บ.คณะสงฆ์ คืออะไร ก็ย่อมเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจ เพราะอย่างน้อยผู้อ่านต้องเข้าใจในบริบทของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เสียก่อน จึงจะเข้าใจลึกซึ้งขึ้น ว่าอะไรเก่าอะไรใหม่ และอะไรเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดวิกฤติ นอกจากนี้ อีกเรื่องคือ เรื่องจดหมายตอบ นพ.บรรจบ ชุณสวัสดิกุล เรื่อง “จิตวิญญาน” ควรให้ความหมายของจิตวิญญานอย่างชัดเจน โดยมีการอ้างอิงข้อมูล เพราะผู้อ่านทราบเพียงว่าจิตวิญญานเกี่ยวข้องกับอะไรกับการมีสุขภาพดี แต่ไม่ได้ทราบว่าแท้จริงสุขภาพดีมีลักษณะเป็นอย่างไร อีกทั้งผู้อ่านก็ยังขาดข้อมูลจากแหล่งอ้างอิงปฐมภูมิในประเด็นดังกล่าว นี่เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนคิดว่าผู้อ่านน่าจะเข้าใจ เลยไม่ได้อธิบายรายละเอียดนั้น และคำที่ใช้ในการอธิบายขยายความให้ผู้อ่านเข้าใจ ขณะที่หนังสือธรรมะ แต่ไม่ค่อยมีคำศัพท์บาลีเลย อาจทำให้ผู้อ่านไม่ได้รับบรรยากาศของการอ่านหนังสือธรรมะในการอ่านได้ เนื่องจากผู้อ่านพบว่าคำศัพท์ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับกฎหมาย การเมืองการปกครอง เพื่อดำเนินเรื่อง ทั้งนี้การพบเจอสถิติทางด้านกฎหมาย การเมืองการปกครองมากเกินไป อาจทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการจะเข้าใจธรรมะที่อยู่ในหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องยาก

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ทำให้เห็นจุดเด่นและข้อบกพร่องของพุทธศาสนาในประเทศไทย อันจะเป็นปัจจัยให้เกิดความวิกฤติ อาทิเช่น การมีเสรีภาพทางศาสนาแบบสยาม ที่ไม่รังเกียจ ไม่ระแวงระวัง ไม่ป้องกันตัวเอง แต่คอยให้โอกาสคนอื่น ถือเป็นจุดอ่อนร้ายแรง ที่ทำให้ศาสนาพุทธมีทั้งภัยภายในแห่งความประมาท และภัยภายนอกจากการรุกรานทำลายจากศาสนาอื่น ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดวิกฤติ ซึ่งการให้อิสระในการนับถือศาสนาเป็นเรื่องของเสรีภาพ ปล่อยเป็นอิสระไม่บังคับเลย จะกลายเป็นการทำลายพุทธศาสนา เพราะจะเป็นการปล่อยให้เกิดเสรีภาพในการหลอกลวง จนกลายเป็นเสรีภาพในการทำลายพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ไม่ควรรักษาเสรีภาพทางศาสนาเท่ากับรักษาศาสนา สำหรับเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องจริงที่ปรากฏขึ้นในประเทศเรา ไม่ว่าจะเป็นในอดีต หรือในปัจจุบัน ก็ล้วนแต่มีปัจจัยด้านเสรีภาพเข้ามาเกี่ยวข้องยกเป็นข้ออ้าง จนเป็นช่องว่างให้พระพุทธศาสนาถูกรุกรานและถูกทำลาย ทั้งนี้ ก็ได้นำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาเพื่อป้องกันการเกิดวิกฤติ คือ การพัฒนาพุทธศาสนิกให้เข้มแข็ง โดยต้องหาความรู้ให้เก่ง สามารถแยกให้ได้ว่าอะไรเป็นพุทธ อะไรไม่เป็นพุทธ พร้อมทั้งแสดงความเห็นคู่กับการหาความรู้จากฐานที่แม่นยำ ชัดเจนที่สุด ในเรื่องพระธรรมวินัย และแสดงความเห็นที่ถูกต้องใช้ประโยชน์ได้จริง และที่สำคัญต้องถือธรรมเป็นใหญ่ ไม่ใช่เอาอัตตาออกมาตีกัน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2542). *วิกฤติพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2542). *วิกฤติพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พุทธศาสนาจะวิกฤติ ต้องคิดให้ไกล รู้ให้ทัน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.